

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94(477)“1772–1795”

Ніколаєва Н. Б.

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
nimrodel-n@yandex.ru

ПРИЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ ДО РОСІЙСЬКОЇ ТА АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ ВНАСЛІДОК ТРЬОХ РОЗПОДІЛІВ ПОЛЬЩІ (1772–1795 РР.)

Розглядається питання про наслідки трьох поділів території Речі Посполитої та її українських територій між Російською та Австрійською імперіями у 1772–1795 рр. Проаналізовано бачення тогочасних подій у українській, російській, польській історіографії.

Ключові слова: українські землі, Річ Посполита, Російська імперія, Австрійська імперія, Гетьманщина, Запорізька Січ, Кримське ханство, Османська імперія.

Розподіл території Речі Посполитої і відхід її українських територій до складу Російської та Австрійської імперій стало одним з важливих питань в міжнародних відносинах у Східній Європі кінця XVIII–го століття. Незважаючи на значний обсяг наукових праць, присвячених цій проблемі, є потреба продовжувати дослідження обставин укладення і наслідків трьох поділів Речі Посполитої, які відіграв ключову роль у закріпленні українських етнічних земель за Російською і Австрійською імперіями в XIX ст. Відповідно, ці події відіграли значну роль у історії українського народу.

Зазначеному питанню присвячений достатньо великий обсяг наукових праць, які базуються на вцілілих джерелах. Важливими є австрійські, німецькі, російські і польські документи, використані в дослідженнях українських, російських і польських істориків XIX–XX ст. Серед українських істориків цього питання стосувалися праці Д.Дорошенка [12], Н.Полонської-Василенко [20], Н.Яковенко [26], Ф.Турченка [25], І.Крип'якевича [16] та ін. Практично кожен історик, який писав про історії України XVIII–го століття, вимушений був хоча б коротко розповісти про три поділи Польщі. З польських істориків слід згадати праці Є.Брацісевича [1], Т.Цегельського [3; 4; 13], Л.Кадзєла [4], К.Моравського [7], Є.Крашевського [8], Р.Рибарського [9], М.Серейського [10]. З російських авторів зазначену тему вивчали С.Соловйов [22], В.Виноградов [11], А.Малиновський [18], Б.Носов [19], П.Стегній [23; 24]. Крім того, на цю тему писали і інші зарубіжні історики, такі, як Р.Баттервік [2], Д.Еверлей [5], Г.Каплан [6] та багатьох інших дослідників. Такими чином, історіографія питання містить чимало цікавих праць, створених за останні 150 років.

Мета публікації – висвітлення фактів з історії трьох поділів Речі Посполитої в 1772–1795 рр. та оцінка їх значення для долі українських земель, особливо Наддніпрянщини, Поділля, Волині та Галичини.

З початку XVIII–го століття Польща перебувала в стані анархії. В її справі постійно втручалися сусіди, головним чином – Росія. За владу постійно боролися

потужні угруповання магнатів, і ніхто не хотів поступатись своїми інтересами. Засідання парламенту (сейму) часто зривалися, бо кожен з членів мав право своїм голосом накласти “вето” на те чи інше рішення і вимагати перегляду справи. В результаті внутрішні суперечності серед польської еліти призвели до того, що велика і багата Польща ніяк не мала можливості налагодити власні фінанси, провести необхідні реформи, створити велике і міцне військо [6, с. 10–15; 20, с. 261–263].

Цими внутрішніми протиріччями вдало скористалась Росія. В 1763 р., після смерті короля Августа III, Катерина Друга ввела війська до Польщі і допомогла посадити на королівський трон польського магната Станіслава-Августа Понятовського. З того часу фактичним правителем Польщі став резидент Росії при королівському дворі. Таке становище викликало сильне невдоволення у польських патріотів, які покладали надії на те, що Росія не зможе опанувати ситуацію в Польщі у зв'язку з війною з Туреччиною [6, с. 15–27; 20, с. 261–262].

Але надії поляків були марними. Кінець XVIII–го століття характеризувався невпинним зростанням могутності Російської імперії. Величезне значення мала російсько-турецька війна 1769–1774 рр. та Кючук-Кайнарджийський мирний договір 1774 р., зв'язані з іншими подіями загальноєвропейського значення. Отримавши вихід до Чорного моря та закріпивши свої позиції на півдні, Росія була зацікавлена домовитись з західними сусідами Польщі про поділ її території. Треба сказати, що подібні плани розподілу Речі Посполитої між сусідніми державами існували ще з середини XVII–го століття, зокрема, часів Б.Хмельницького. На початку 1770-х рр. активізувалися дипломатичні переговори між Росією, Пруссією та Австрією у справі поділу території Польщі. Згодом вони призвели до вироблення плану реалізації поділу Польщі з врахуванням інтересів сторін [6, с. 15–32; 20, с. 262; 10, с. 5–27].

19 лютого 1772 р. у Відні була підписана Конвенція про перший поділ Польщі. В червні 1772 р. повноважні представники Пруссії, Австрії та Росії підписали в Петербурзі договір, за яким відбирали на свою користь так звані санітарні смуги, тобто території по периметру Речі Посполитої. Це і був Перший поділ Речі Посполитої. Маніфест про розділ територій був оголошений 5 серпня 1772 р., Конвенція про розділ територій була ратифікована сторонами 22 вересня 1772 р. [6, с. 21–32; 20, с. 262; 10, с. 5–29].

За цією угодою Королівство Пруссія забрало Помор'я, Куяви та частину Великопольщі загальною площею 36 тис. км² з населенням 580 тис. чол. Захопивши північно-західну Польщу, Пруссія взяла під контроль до 80% зовнішньої торгівлі тогочасної Польщі. Невдовзі Пруссією було введено підвищені митні тарифи, що лише сприяло економічному краху Польщі.

Габсбурзька (Австрійська) монархія отримувала Малополющу і Галичину з Руським, Белзьким і західними околицями Волинського та Подільського воєводства територією 83 тис. км² з 2 млн. 650 тис. мешканців. Власне відтоді почався австрійський період історії Львова та краю, тривав він до 1 листопада 1918 року [12, с. 260; 20, с. 263].

Російська імперія отримувала східнобілоруські землі з Полоцьком, Вітебськом та Мстиславлем, а, окрім цього – частину Ліфляндії, [Латвії], тобто загалом 92 тис. км² площі з 1 млн 300 тис. населення.

Таким чином, внаслідок першого поділу Річ Посполита втратила 211.200 км² території, а це становило 28,79% від її загальної площі. Щоправда, в неї ще залишалось досить велика площа – 522.300 км². Тим не менше, вже після першого поділу територія Речі Посполитої становила лише 71,2% від території, яку держава мала до 1772 р. [10, с. 12–35; 12, с. 260; 20, с. 263].

Щоб надати законності своїм анексіям, союзники вимагали затвердження поділу польським сеймом. Польський король безуспішно намагався здобути підтримку в європейських монархів, але мусив поступитися. 30 вересня 1773 року сейм ратифікував угоду про поділ земель Речі Посполитої.

Протягом 1773–1792 років польський король і прибічники реформ марно намагалися врятувати залишки Речі Посполитої та зміцнити державу. У 1790 р. було укладено договір між Польщею та Пруссією, який не зміцнив становище держави, адже викликав занепокоєння з боку Росії. Чотирирічний сейм (1788–1792) за ініціативою групи патріотичних реформаторів, очолюваних Гуго Коллонтаєм, ухвалив 3 травня 1791 року Конституцію, яка запроваджувала: 1) Конституційну монархію; 2) Особисті свободи та рівні права всім громадянам. Також було збільшено чисельність армії до 100.000 чол., розширено права буржуазії тощо. Але значна частина польського суспільства не бажала серйозних змін, за які голосував сейм. У відповідь на рішення сейму консервативні шляхетські кола утворили в 1792 році в містечку Торговиці (на тодішньому російському кордоні) конфедерацію, і закликали на допомогу царську армію.

Втручання сусідів призвело до другого поділу Польщі, затвердженого сеймом у Гродні 1793 року.

Цього разу від Речі Посполитої відрізали такі частини:

До Королівства Пруссія відійшли – вся Великопольща та частина Мазовії площею 57.100 км². До Російської імперії – Київщина, Східна Волинь, Поділля, Брацлавщина та білоруські землі площею 250.200 км². Австрійських вимог цього разу до уваги не взяли.

Після цього поділу територія Речі Посполитої становила лише 215.000 км², а це лише 29,31% від території, яку держава мала до її першого розподілу. Пруссія і Росія разом отримали 307.300 км² земель, що складало аж 41,89% території Речі Посполитої до 1772 р. Таким чином, другий поділ виявився найбільшим і поставив під сумнів подальше існування Польщі, як держави [10, с. 45–61; 20, с. 263].

Звичайно, ці події викликали масове невдоволення серед поляків. Відповіддю на другий поділ Речі

Посполитої стало визвольне повстання, яке очолив Тадеуш Костюшко. Повстання придушували прусська та російська армії. У червні 1794 царські загоны оволоділи Краковом, у серпні – Вільном, а 4 листопада російська армія під проводом Олександра Суворова штурмом здобула Прагу – передмістя Варшави. Як доповідав Суворов, за цей день його вояки знищили 12 тис. бунтівників, а 2 тис., рятуючись, втонули у Віслі. Місяцем раніше в битві під Мацейовіцями на підступах до Варшави було взято в полон тяжко пораненого Т.Костюшка. За легендою, падаючи з коня (що й стало причиною полону), він вимовив сакраментальне: *Finis Poloniae* (Кінець Польщі). Так насправді й сталося: 25 листопада 1795 король, на той час уже вивезений на почесне ув'язнення до Гродна, підписав зречення від престолу.

Після придушення повстання у 1795 р. Російська імперія, Австрійська імперія та Королівство Пруссія здійснили третій поділ Польщі, після чого Річ Посполита припинила державне існування. 24 грудня 1795 р. були затверджені нові кордони держав, які брали участь в поділі. Результат третього поділу Польщі призвів до таких наслідків:

До Австрійської імперії було приєднано Краків, Холмщину, Південне Підляшшя та частину польських земель над Віслою – Нову Галичину площею 47.000 км² і населенням приблизно 1.200.000 чол.

До Російської імперії відійшли Литва, Курляндія, Західна Білорусь та Західна Волинь площею 120.000 км² з населенням приблизно 1.200.000 чол.

Королівство Пруссія отримало частину Підляшшя й Мазовецьких земель з Варшавою, а також частину Жемайтії площею 48.000 км² і населенням приблизно 1.000.000 чол. В основному на цих територіях проживали саме етнічні поляки.

Вивезений до Гродно останній король Польщі Станіслав Август Понятовський склав свої повноваження 25 листопада 1795 р. До конвенції між державами, які поділили Річ Посполиту, підписаної в Санкт-Петербурзі в 1797 р., було додано таємний протокол. В ньому, зокрема, зазначалося: “З огляду на необхідність усунути геть усе, що може оживити пам'ять про існування Польського королівства... високі договірні сторони погодились... ніколи не вводити до своїх титулів, в назву або навіть вказівку на назву Польського королівства, що має залишитися придушеним від нині на віки вічні”.

Внаслідок подій 1775–1795 рр. Росією, Пруссією і Австрією було поділено всі території Речі Посполитої площею 733.500 км². При цьому найбільшу частину територій отримала Російська імперія – 463.200 км², що складало 66,16% території Речі Посполитої. Австрійська імперія загалом отримала землі площею 128.900 км², що складало 14,57%. Королівство Пруссія отримало землі площею 141.400 км², що складало 19,27% [20, с. 264].

Вже незабаром ці землі стали ареною воєнних дій між Наполеонівською Францією, Австрією, Королівством Пруссією й Російською імперією. Причому в різних коаліційних комбінаціях ці держави часом були союзниками, а часом – ворогами.

Три розподіли Польщі відіграли важливу роль в історії українських етнічних земель. Більша їх частина

(Волинь, Поділля, Наддніпрянина) опинились в складі Російської імперії. У 1796 р. було створено Волинську, Подільську та Київську губернії.

Щодо тих українських земель, які опинились в складі Австрії, то в 1772 р. там була створена окрема адміністративна одиниця Габсбургської імперії – Королівство Галиції і Лодомерії (Володимирії). У 1775 р. до неї було приєднано ще й Буковину, відвойовану у Османської імперії. Історично-юридичною підставою для створення королівства були існування Руського Королівства (Королівства Галичини та Володимирії), яке постало на базі Галицько-Волинського князівства. Титул короля Галича носили угорські королевичі Коломан і Андрій. Після занепаду Руського королівства на основі угоди Казимир III отримав королівство лише у пожиттєве володіння, а титул короля Галичини та Володимирії номінально належав королям Угорщини, що у XIV ст. було підтверджено Папою Римським. Королевою Русі титулувала себе королева Польська Ядвіга Анжуйська. У середині XVI ст. королівство Угорщини було поділене поміж турками і Габсбургами; до останніх перейшли всі титули, зокрема й королів Галичини. Королі Польщі титулувались або “панами і володарями” Русі або Великими князями Руськими.

У 1773 р. Галичина мала близько 2,6 мільйона мешканців у 280 містах і приблизно 5.500 селищах. Було приблизно 19.000 шляхетських родин з 95.000 членами (близько 3% населення). Кількість кріпаків – 1 млн. 860 тисяч чол., що складало понад 70% з населення. Нечисленні були фермери, але більшість з них (84%) мали лише маленькі володіння або були безземельні. На території Волині і Поділля густина населення була меншою.

Внаслідок трьох поділів території Речі Посполитої більшість українських етнічних земель опинилися під владою Російської та Австрійської імперій. У складі цих держав українські землі перебували понад 100 років – до революцій 1917–1918 рр.

Саме в кінці XVIII–го століття, в роки правління цариці Катерини Другої, Росія дуже посилилася. Централізаторська політика цариці призвела до ліквідації решток державності колишньої Гетьманщини, також ліквідовано було Запорізьку Січ. Російська імперія (в т.ч. і за допомогою козаків) опанувала величезні території на північному Причорномор’ї, остаточно завоювала Кримське ханство, що посилює її геополітичний вплив в Східній Європі.

Трагедія для українців полягала у тому, що вони вкотре опинились в складі потужних чужих імперій, втративши рештки власної державності козацької епохи. Відповідно, з кінця XVIII–го століття і до 1917–18 рр. на українців мали значний вплив російські, австрійські, польські та інші закони і порядки. Це спричинило досить значну різницю між українцями, які жили на різних українських етнічних територіях.

Також слід визнати, що немало українців згодом пристосовувались до умов життя в Російській і Австрійській імперіях, і отримали змогу багато чому навчитися у своїх поневолювачів. Ані Росія, ані Австрія не були зацікавлені у відновленні державності українців на їх етнічних землях, тому здійснювали заходи з метою укріплення власних держав, недопущення зростання

національної свідомості українців. Незважаючи на відсутність державності, саме в період з 1800 до 1917 рр. народилася ціла плеяда талановитих українців, які заклали основи сучасної української мови, науки і культури. Перебування у складі настільки різних за політичним та культурним устроєм країн зумовило виникнення різних культурних традицій, які стануть особливо помітними в XX столітті, коли більшість території України опиниться в складі СРСР. Та все ж згодом справа дійшла до відновлення української державності, хоча і лише на початку XX–го століття.

Список використаних джерел

1. Bracisiewicz J. Stanisław August Poniatowski na pierwszym sejmie rozbiorowym. – Warszawa, 1984.
2. Butterwick, Richard. Poland–Lithuania’s Last King and English Culture: Stanisław August Poniatowski, 1732–1798. – Oxford University Press, 1998.
3. Cegielski T., Kądziela L.: Rozbiory Polski 1772–1793–1795. – Warszawa, 1990.
4. Cegielski T., Kądziela L. Rozbiory Polski: 1772–1793–1795. – Warszawa, 1994.
5. Eversley G. The partitions of Poland. – London, 1915.
6. Kaplan H. The First Partition of Poland. – New York, 1962.
7. Kazimierz Marian Morawski. Źródło rozbioru Polski. – Warszawa, 2009.
8. Kraszewski J. Polska w czasie trzech rozbiorów 1772–1779. Studia do historii ducha i obyczaju. – Warszawa, 1902–1903.
9. Rybarski R. Skarbowość Polski w dobie rozbiorów. – Kraków, 1937.
10. Serejski M. Europa a rozbiory Polski. – Warszawa, 1970.
11. Виноградов В.Н. Дипломатия Екатерины Великой // Новая и новейшая история. – 2001. – № 3, 4, 6.
12. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Том 2 / Д.Дорошенко. – К., 1991. – 349 с.
13. Конзеля Л., Цегельский Т. Концерт трёх чёрных орлов. Споры о разделах Польши // Историки отвечают на вопросы. – М., 1990.
14. Короткий довідник з історії України / І.Ф. Курас. М.О. Багмет, І.І. Федьков та ін. – К.: Вища школа, 1994. – 255 с.
15. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України: [від V ст. до сьогодення]. – К.: Україна, 1996. – 462 с.
16. Крип’якевич І.П. Історія України / Відп. редактори Ф.П. Шевченко, Б.З. Якимович. – Львів: Світ, 1990. – 520 с. / (“Пам’ятки історичної думки України”).
17. Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – 463 с.
18. Малиновский А.Ф. Исторические доказательства о давнем желании польского народа присоединиться к России // Записки и труды Общества истории и древностей российских. – 1833. – Ч. 6. – С. V–X, 11–106.
19. Носов Б.В. Польша и Европа в XVIII веке: Международные и внутренние факторы разделов Речи Посполитой. – М.: Ин-т славяноведения РАН, 1999.
20. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. / Полонська-Василенко Н. – Київ: Либідь, 1992. – Т. 2. – 608 с.
21. Смолій В., Степанков В. Правобережна Україна у другій половині XVII–XVIII ст.: Проблема державотворення / Смолій В., Степанков В. – К., 1993.
22. Соловьёв С.М. Сочинения. Кн. 16. История падения Польши. – М., 1995.
23. Стегний П.В. Первый раздел Польши и российская дипломатия // Новая и новейшая история. – 2001. – № 1.
24. Стегний П.В. Разделы Польши и дипломатия Екатерины II. 1772. 1793. 1795. – М., 2002. – 696 с.
25. Турченко Ф.Г., Панченко П.П., Левітас Ф.Л. Історія України XX ст. в запитаннях і відповідях. – К., 1996. – 157 с.
26. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – Київ: Генеза, 1997.

References

1. Bracisiewicz J. Stanisław August Poniatowski na pierwszym sejmie rozbiorowym. – Warszawa, 1984.
2. Butterwick, Richard. Poland–Lithuania’s Last King and English Culture: Stanisław August Poniatowski, 1732–1798. – Oxford University Press, 1998.

sity Press, 1998.

3. Cegielski T., Kądziela L.: Rozbiory Polski 1772–1793–1795. – Warszawa, 1990.

4. Cegielski T., Kądziela L. Rozbiory Polski: 1772–1793–1795. – Warszawa, 1994.

5. Eversley G. The partitions of Poland. – London, 1915.

6. Kaplan H. The First Partition of Poland. – New York, 1962.

7. Kazimierz Marian Morawski. Źródło rozbioru Polski. – Warszawa, 2009.

8. Kraszewski J. Polska w czasie trzech rozbiorów 1772–1779. Studia do historii ducha i obyczaju. – Warszawa, 1902–1903.

9. Rybarski R. Skarbowość Polski w dobie rozbiorów. – Kraków, 1937.

10. Serejski M. Europa a rozbiory Polski. – Warszawa, 1970.

11. Vinogradov V.N. Diplomatiya Ekateriny Velikoy // Novaja i novejszaja istorija. – 2001. – № 3, 4, 6.

12. Doroshenko D. Narys istorii' Ukrai'ny. – Tom 2 / D.Doroshenko. – K., 1991. – 349 s.

13. Konzolja L., Cegel'skij T. Koncert trjoh chjornyh orlov. Spory o razdelah Pol'shi // Istoriki otvechajut na voprosy. – M., 1990.

14. Korotkij dovidnyk z istorii' Ukrai'ny / I.F. Kuras. M.O. Bagmet, I.I. Fed'kov ta in. – K. : Vyshha shkola, 1994. – 255 s.

15. Kotljar M., Kul'chyc'kyj S. Dovidnyk z istorii' Ukrai'ny: [vid V st. do s'ogodennja]. – K. : Ukrai'na, 1996. – 462 s.

16. Kryp'jakevych I.P. Istorija Ukrai'ny / Vidp. redaktory F.P. Shevchenko, B.3. Jakymovych. – L'viv: Svit, 1990. – 520 s. / ("Pam'jatky istorychnoi' dumky Ukrai'ny").

17. Malyj slovnyk istorii' Ukrai'ny. – K. : Lybid', 1997. – 463 s.

18. Malinovskij A.F. Istoricheskie dokazatel'stva o davnem zhelanii pol'skogo naroda prisoedinit'sja k Rossii // Zapiski i trudy Obshhestva istorii i drevnostej rossijskikh. – 1833. – Ch.6. – S. V–X, 11–106.

19. Nosov B.V. Pol'sha i Evropa v XVIII veke: Mezhdunarodnye i vnutrennie faktory razdelov Rechi Pospolitoj. – M.: In-t slavjanovedenija RAN, 1999.

20. Polons'ka–Vasylenko N. Istorija Ukrai'ny: U 2 t. / Polons'ka–Vasylenko N. – Kyi'v: Lybid', 1992. – T. 2. – 608 s.

21. Smolij V., Stepankov V. Pravoberezhna Ukrai'na u drugij polovyni XVII–XVIII st.: Problema derzhavotvorenja / Smolij V., Stepankov V. – K., 1993.

22. Solov'jov S.M. Sochinenija. Kn. 16. Istorija padenija Pol'shi. – M., 1995.

23. Stegnij P.V. Pervyj razdel Pol'shi i rossijskaja diplomatiya // Novaja i novejszaja istorija. – 2001. – № 1.

24. Stegnij P.V. Razdely Pol'shi i diplomatiya Ekateriny II. 1772. 1793. 1795. – M., 2002. – 696 s.

25. Turchenko F.G., Panchenko P.P., Levitas F.L. Istorija Ukrai'ny XX st. v zapytannjah i vidpovidjah. – K., 1996. – 157 s.

26. Jakovenko N. Narys istorii' Ukrai'ny z najdavnishyh chasiv do kineja XVIII st. – Kyi'v: G'eneza, 1997.

Nikolaeva N. B., Ph.D., Taras Shevchenko Kyiv National University, Scientific research associate (Ukraine, Kiev), nimrodel-n@yandex.ru

Joining Ukrainian ethnic lands of the Russian and Austrian empires due to the three partitions of Poland (1772–1795)

The Partitions of the Polish–Lithuanian Commonwealth were a series of three partitions that took place in the second half of the 18th century (1772, 1793, 1795) and ultimately ended the existence of the Polish–Lithuanian Commonwealth, resulting in the elimination of sovereign Poland for 123 years. The partitions were conducted by the Russian Empire, the Kingdom of Prussia and Habsburg Austria, which divided up the Commonwealth lands among themselves progressively in the process of territorial seizures.

Keywords: *Ukrainian territories, Poland, the Russian Empire, the Kingdom of Prussia, Habsburg Austria, Getmanshchyna, Zaporizhian Sich, Crimean Khanate, Ottoman empire.*

Николаева Н. Б., кандидат исторических наук, научный сотрудник, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), nimrodel-n@yandex.ru

Приєднання українських етнічних земель к Російській і Австрійській імперіям внаслідок трьох розделів Польщі (1772–1795 гг.)

Рассматриваются последствия трёх разделов Речи Посполитой между Российской и Австрийской империями для дальнейшей судьбы этнических украинских земель. Проанализировано видение тех событий в украинской, российской, польской историографиях.

Ключевые слова: *Речь Посполитая, Российская империя, Австрийская империя, Гетьманщина, Запорожская Сечь, Крымское ханство, Османская империя.*

* * *

УДК 930.1

Масаев М. В.

доктор философских наук, доцент, заведующий лабораторией факультета социокультурной деятельности и музыкального искусства,

Крымский университет культуры, искусств и туризма (Украина, Симферополь), mikhail-masaev@yandex.ru

КТО ВЫЗВАЛ СМУТНОЕ ВРЕМЯ НА РУСИ НА РУБЕЖЕ XVI–XVII ВВ.? ИСТОРИОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ

Кто вызвал смутное время конца XX века, знают все: М.С. Горбачёв и Б.Н. Ельцин. Не все, правда, осознают, что началось оно с «десталинизации» Н.С. Хрущёва, но то, что авторы последнего смутного М.С. Горбачёв и Б.Н. Ельцин, стало фактом бесспорным. Кто вызвал смутное время на рубеже XVI–XVII вв., не знают до сих пор. Поскольку понятие «смутного времени» давно приобрело знаковый, символический характер, то постановка данной проблемы и рассмотрение этого понятия в свете концепции парадигмальных образов и символов эпох, цивилизаций и народов становится вполне понятным. В результате проведенных нами исследований мы можем прийти к выводу, что виновником русской смуты конца XVI – начала XVII вв. является рвавшийся к власти боярский род Романовых.

Ключевые слова: смутное время, историософия, Романовы.

(статья друкується мовою оригіналу)

Кто вызвал смутное время конца XX века, знают все: М.С. Горбачёв и Б.Н. Ельцин. Не все, правда, осознают, что началось оно с «десталинизации» Н.С. Хрущёва, но то, что авторы последнего смутного времени – М.С. Горбачёв и Б.Н. Ельцин, стало фактом бесспорным.

Кто вызвал смутное время на рубеже XVI–XVII вв., не знают до сих пор. В этом и заключается актуальность поставленной проблемы. Поскольку понятие «смутного времени» давно приобрело знаковый, символический характер, то постановка данной проблемы и рассмотрение этого понятия в свете концепции парадигмальных образов и символов эпох, цивилизаций и народов становится вполне понятным [4–6].

Объект исследования – смутное время в России на рубеже XVI–XVII вв.

Предмет исследования – философско–исторический анализ событий конца XVI – начала XVII вв. в России.

Цель работы – выявление исторических виновников русской смуты на рубеже XVI–XVII вв.

Новизна исследования заключается в том, что в работе эти виновники названы. Применение же концепции парадигмальных образов и символов эпох, цивилизаций и народов [4–6] не только подтверждает инновационность работы, но и подчёркивает её философскую рефлексию.

Историки: Н.М. Карамзин, К.Д. Кавелин, С.М. Соловьёв; писатели: А.К. Толстой, автор трилогии «Смерть Иоанна Грозного» – «Царь Федор Иоаннович» – «Царь Борис» и даже сам великий Александр Сергеевич Пушкин в трагедии «Борис Годунов» усматривают начало смутного времени в смерти Димитрия, сына Ивана Грозного от седьмой жены Марии Нагой. Но никому из них и в голову не могло прийти то, что Димитрий претендовать на престол... не мог.

Православие признаёт законными лишь четыре брака, так что Димитрий был сыном внебрачным, то есть незаконным – и претендовать на престол не имел права. Но если этого не знали представители научной и культурной элиты, если этого не знал монах–летописец Пимен, герой А.С. Пушкина, то что уже говорить о народе,